

SĂRBĂTORILE CRĂCIUNULUI, ANULUI NOU ȘI SÂNTIONULUI ÎN ȚINUTUL PĂDURENILOR

Rusalin IȘFĂNONI*

Abstract

Due to a relative geographical isolation, the inhabitants of the Land of Pădureni in Poiana Ruscă Mountains have created and developed a Romanian culture and civilization with many particularities. In this region, with a soil rich in iron, copper, talc, marble, etc, a millenary industrial activity has been performed and since the 17th century the natives have lived along with foreign artisans coming from other cultural areas (Western); nevertheless, and this might seem a paradox, the inhabitants of this land have preserved until nowadays one of the most original and archaic traditional culture.

This study presents the particularities encountered in the Land of Pădureni in the performance of the winter customs, starting on Christmas' Eve and ending at St. John's Day (the 24th of December – the 7th of January). We think that carols, in the way they have existed in the traditional village until the second half of the 20th century, can be regarded as real odes dedicated by the members of the group of carolers to the householder, an acknowledgement of the fact that the family members had lived in accordance to the community's norms throughout the year which is now at an end. In this time of the year, the family and the household turn from being a part of the community to being its centre. It is on this time of the year that there were highlighted the qualities of the family members, their occupations, their behavior in accordance to the moral norms of the community, in fewer words, all the qualities that provide the stability of the family and of the community, implicitly.

Apart from having a good time and consolidating community cohesion, all the events taking place on Christmas feasts had as a special purpose to bring young women and men together in view of future marriages. It was no hazard in the fact that weddings began in the following period.

Keywords: Land of Pădureni, Christmas, winter customs, carol, group of carolers.

Cuvinte-cheie: Ținutul Pădurenilor, Crăciun, obiceiuri de iarnă, colindă, ceata colindătorilor.

Ținutul Pădurenilor, format din 40 de localități, sate și cătune, răspândite pe dealuri și văi, se întinde pe masivul estic al Munților

---

* Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, București – România.

Poiana Ruscă. O primă particularitate a satelor pădurenești, micuțe de altfel – unele având între 16 și 30 de gospodării –, este că cele mai multe dintre ele, 33, sunt așezate sus, pe deal, între 600 și 1100 m altitudine. Satele de pe culme au casele adunate, asemănătoare satelor agricole de la câmpie, nu răsfirate sau risipite, ca în alte zone de munte. Întreg ținutul este înconjurat de păduri. Nu poți să ajungi în Ținutul Pădurenilor fără să traversezi o pădure. De aici li se trage numele de „pădureni” locuitorilor. Datorită relativei izolări geografice a ținutului, locuitorii acestuia au creat și dezvoltat o cultură și o civilizație românească cu multe particularități.

Ocupațiile principale ale pădurenilor au fost creșterea vitelor cu păstoritul local în hotarul satului, agricultura, practică în terase de-a curmezișul dealurilor, și fierăritul, care includea mineritul, bocșeritul, topirea minereului în cuptoare, obținerea și prelucrarea fierului.

Este un paradox faptul că deși în acest ținut al cărui subsol este bogat în minereuri de fier, cupru, talc, marmură ș.a., s-a desfășurat o activitate industrială milenară, unde, alături de localnici, au lucrat, începând cu secolul al XVII-lea, și meșteri străini, proveniți din depărtate arii culturale, de altă etnie și de altă religie sau confesiune, pădurenii Hunedoarei au păstrat până în contemporaneitate una din cele mai originale și arhaice culturi populare românești. Această cultură se reflectă în diverse domenii ale vieții: în cultivarea pământului, în păstorit, dar și în port, în diversitatea podoabelor și a felului cum sunt purtate de femei – în jurul taliei –, în cântece, în dansuri și în obiceiuri.

Pentru renumitul etnograf Romulus Vuia, care a făcut cercetări în zonă mulți ani la rând, Ținutul Pădurenilor este „o minune etnografică. Aici totul este diferențiat, totul este specific, fapt ce dă Regiunii Pădurenilor o fizionomie proprie în grai și suflet”¹. Iar pentru Elena Secoșan, care a cercetat în profunzime zona, temele preferate fiind portul și meșteșugurile artistice, „Pădurenii Hunedoarei sunt o comoară etnografică unică, o arhivă de documente vii, cu un trecut pe care n-am reușit să-l dibuim în întregime”².

În rândurile ce urmează prezentăm câteva aspecte din obiceiurile de iarnă care s-au practicat aici până la sfârșitul secolului al XX-lea, iar în unele sate se mai practică și în zilele noastre.

¹ Teodor Onișor, *Romulus Vuia*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei” (AMET), 1962-1964, Cluj, 1966, p. 270.

² Elena Secoșan, *Pădurenii din Hunedoara*, în „Sargeția”, Deva, XVI-XVII, 1982-1983, p. 66.

Pusul pizarilor

În după amiaza Ajunului de Crăciun, în satul Runcu Mare, sat de vale, cu 70 de gospodării, „se pun pizarii” și în zilele noastre. Toate gospodinele vin într-un anumit loc (între uliți), la o anumită oră, cu desagii sau coșurile pline cu colaci (pizari), mere și nuci. Tot ce au în desagi și coșuri împart copiilor, care se adună în acel loc știut de toți sătenii. Obiceiul anticipa sărbătoarea Crăciunului, având menirea să aducă spor și rodnicie în gospodăriile oamenilor. Până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, obiceiul pizarilor se practica și în alte sate pădurenești.

Crăciunul

Crăciunul este sărbătoarea pentru care pregătirile începeau în fiecare an cu câteva săptămâni înainte, mai precis la Sâmicori (Sfântul Nicolae). Bărbații – căsătoriți și feciori – care urmau să formeze ceata de colindători se adunau, după înțelegerea cu gazda, la o casă, de două-trei ori pe săptămână, pentru a învăța întreg repertoriul de colinde existente în patrimoniul satului (20-30 de colinde).

Repetițiile erau necesare întrucât cetei i se adăugau anual și feciori care intrau pentru prima dată la colindat. Pe lângă învățatul colindelor, ceata avea în grijă și alte atribuții precum: pregătirea dobei, ale cărei fețe trebuiau să fie din piele de câine, ca să sune cât mai bine, înțelegerea cu muzicantul (cimpoier, fluieraș, taragotist) și stabilirea rolurilor pentru fiecare membru al cetei (cine va duce desagii pentru colaci, traista pentru cârnați și pecine, traista pentru nuci și mere, desagii pentru fuior, damigeana pentru țuică, toate acestea fiind darurile caselor colindate pentru colindători). În fruntea cetei de colindători se afla acela care cunoștea cel mai bine repertoriul colindelor – text și melodie –, cât și orațiile de mulțumire ce urmau a fi adresate gazdelor pentru darurile oferite.

Pregătiri pentru *Crăciun* se făceau în fiecare gospodărie. Bărbatul avea grijă să aducă nutrețul pentru vite în preajma adăpostului acestora, a grajdului, lemnele de foc să fie tăiate și bine depozitate pentru toate cele trei zile ale *Crăciunului*. Femeile făceau curățenie în casă și pregăteau pâinea rituală: *Crăciunița*, *Colacul dobei* și alți colaci micuți, numiți *pizari*. De asemenea, tot femeile preparau mâncărurile specifice.

Crăciunița se deosebea de pâinea obișnuită prin modul în care era împodobită cu forme din aluat, dispuse în formă de cruce și înscrise

într-un cerc. Aceasta era așezată pe masă deasupra unei grămăjoare de fân sau otavă; așa stătea toată noaptea de Ajun și prima zi de Crăciun, în speranța că atunci când va sosi *Crăciun* la casa omului va gusta din aceea pâine, iar calul va mânca din fânul respectiv. După ce trecea sărbătoarea *Crăciunului*, fânul era dat vitelor, iar oamenii mâncau *Crăciunița*.

În așteptarea lui *Crăciun* focul ardea toată noaptea fără întrerupere, în vatra casei. De obicei, se punea pe foc un *căture* (buturugă, un butuc, ciot de lemn noduros) care ardea mocnit până în ziua următoare. Cenușa obținută din arderea acestuia era păstrată într-o oală de pământ până primăvara, când se presăra peste varză, castraveți și alte legume din grădină, aflate în plină vegetație, ca să nu le mănânce omizile.

Interesant este faptul că pădurenii nu prea asociau sărbătoarea Crăciunului cu ziua de naștere a lui Isus, deși știau și ei câte ceva despre Isus: că a fost născut într-o iesle, că mama lui este Maica Precistă, că a murit în chinuri groaznice, că a înviat la Paști ș.a. În viziunea lor, personajul principal și central al acestei sărbători era un bărbat în putere, numit chiar Crăciun. În noaptea de Ajun, acest bărbat trecea prin satele și prin gospodăriile lor pe un cal alb, dacă era zăpadă, sau pe unul negru, dacă în acea noapte pământul era negru, fără zăpadă. Se credea că acest Crăciun (probabil, o zeitate) va poposi pe la casele lor ca să guste din pâinea-Crăciuniță, iar calul să apuce a mânca barem o mână de otavă.

(Copil fiind, de vreo 4 sau 5 ani, născut într-un sat pădurenesc, așteptam în noaptea de Ajun, alături de părinți, ceata de colindători, cu toate darurile pregătite pentru ei. La mijlocul mesei era Crăciunița așezată pe o grămăjoară de otavă. Fiind lună afară și zăpadă multă, strălucind, eu, stând în genunchi pe laviță, mă uitam cu atenție pe fereastra mică a casei să văd sosirea lui Crăciun pe calul alb; mă tot întrebam dacă va sosi la casa noastră înaintea cetei de colindători, după aceasta sau chiar deodată cu colindătorii. La un moment dat am tresărit; de departe au început să se audă bătăile dobei în ritmul de marș al colindătorilor. Nu după mult timp, am auzit fluiera, apoi i-am văzut pe colindători apropiindu-se pe zăpada care strălucea puternic. Toți purtau șube albe; nu eram sigur dacă erau oameni din sat sau îngeri din cer coborâți pe ulița noastră. Abia când au intrat în casă i-am recunoscut. Unul dintre ei era chiar fratele meu mai mare. Eu însă așteptam să-l văd venind pe Crăciun, săltând pe calul său alb, așa cum îmi spusese bunica chiar în dimineața Ajunului. Colindătorii au venit,

au colindat și au plecat. Am rămas privind pe fereastră sperând că va sosi și Crăciun. Am adormit cu coatele proptite pe pervazul ferestrei, după cum mi-a spus tata a doua zi. Nu am avut norocul să-l văd pe Crăciun și nici calul său alb).

Cu mici deosebiri de la un sat la altul, ceata colindătorilor pornea în seara de *Ajun*. Locul de unde pornea era casa unde făcuseră repetiții colindătorii, dar putea să pornească și de la o casă din capătul satului: din jos sau din sus.

La Runcu Mare, ceata pornea în ziua de Crăciun. Doba și strigăturile de drum ale colindătorilor se auzeau de la distanță. Dacă în timpul nopții lumina era aprinsă în casă, era un indiciu că ceata era așteptată de gazde. Colindătorii se apropiau până în *târnațul* (prispă) casei, se opreau din strigăturile de drum și începeau să interpreteze *colinda de sosire*. Gazda deschidea ușa, iar colindătorii intrau în casă și se așezau *pe după masă*, pe lavițe, formând două grupuri, pentru a putea executa antifonic colindele. Prima colindă interpretată era *colinda casei* (*păcurarului*, *a plugarului* etc.), știută de ceată după ocupația principală a gazdei sau o colindă preferată de aceasta.

Dacă în casă era fată de măritat sau fecior de însurat colindătorii cântau și câte o colindă pentru aceștia. După două-trei colinde, șeful cetei întreba gazda dacă mai dorește vreo colindă, iar dacă acesta nu mai dorea, urma *strigarea darurilor* – orația de mulțumire. Fiecare produs aflat pe masă avea o anumită orație: colacul, cârnații și *pecinea* (carne din pulpă de porc, ținută la saramură), brânza, merele și nucile, fuiorul, inclusiv *vinarsul* (țuică încălzită și îndulcită). Orațiile erau rostite, pe rând, de colindătorii mai pricepuți în ale vorbirii și care aveau memorie bună. Bucatele primite le puneau în traistele și desagii celor desemnați să le transporte de la o casă la alta. Când se umpleau desagii și traistele, produsele erau lăsate la o gospodărie al cărei proprietar era om de încredere, urmând să fie preluate a doua zi, ceata continuându-și drumul până la ultima casă.

La casele mai spațioase și podite cu dușumea, ceata de colindători era așteptată și de câte un grup de fete și neveste tinere. În unele sate din ținut, grupul fetelor însoțea ceata de colindători tocmai pentru a fi invitate la joc (dans) acolo unde spațiul din cadrul gospodăriei permitea: în casă, pe *târnaț* (prispă) sau chiar în curte, dacă locul era cât de cât neted. După ce se colinda și se strigau darurile, aici se și juca. Era mare bucurie pentru fete. Nu le era frig, nu foame, nici sete și nici nu dădeau semne de oboseală. Important era pentru ele, în

zilele Crăciunului, să joace (danseze) cât mai mult și, dacă s-ar fi putut, cu parteneri care dansau bine și însoțeau jocul cu strigături.

Nu se poate afirma că fetele duceau dorul dansului, pentru că, în postul Crăciunului, avuseseră prilejul să danseze de trei ori pe săptămână în cadrul șezătorilor care se țineau luna, miercurea și joia. Șezătorile începeau seara, pe la orele 19.00-20.00, și țineau până pe la miezul nopții, când își făceau apariția la casa respectivă și feciorii, care aduceau cu ei și un muzicant: un cimpoier sau un fluieraș. Astfel, șezătoarea se mai prelungea cu cel puțin o oră, care era dedicată dansului. Fetele erau bucuroase, nu mai țineau cont că torsul cânepii era o muncă grea, monotonă și de durată; important era faptul că, după muncă, aveau prilejul să și danseze.

La Crăciun, dansul avea și un scop magic: feciorii trebuiau să salte cât mai sus în timpul dansului, ca *să crească și cânepa gazdei colindate, în vara următoare, cât săritura colindătorilor.*

În timpul colindatului de Crăciun avea loc un eveniment foarte important pentru tinerele fete, pentru adolescentele care ajunseseră la vârsta de 12-13 ani. La casa unde era o astfel de fată, după ce se termina colindatul și strigarea darurilor, muzicantul începea să cânte de joc, iar tinerii să danseze jocul „de doi”. Unul dintre feciorii din ceată, recunoscut ca bun jucător (dansator), o invita la joc, de fapt o lua frumos de mână pe respectiva fată tinerică, o conducea până în mijlocul încăperii, la loc de frunte, apoi începea să joace cu ea. Astfel, avea loc „intrarea tinerei fete în joc”, moment pe care ea nu-l uita niciodată. Era consacrată cu acest prilej, intra în rândul „fetelor mari”, putând de acum înainte să meargă la șezătoare și la jocul duminical, unde era însoțită, de regulă, de mamă sau bunică. Acum, tânăra a făcut un salt important în viața ei: a trecut de la „copilărie” la „fetic”.

Pe la mijlocul satului, la o gospodărie stabilită din timp, se pregătea o masă caldă pentru colindători chiar din darurile adunate de aceștia de la primele case colindate. Se prepara de obicei o tocană. Vinarsul se bea încălzit și îndulcit cu miere sau zahăr. După această masă, servită pe la miezul nopții, se pleca mai departe cu colinda. Nu se ocolea nici o gospodărie, ceata trebuind să intre la fiecare casă unde era lumina aprinsă. Gospodarii așteptau cu bucurie colindătorii, considerând că aceștia aduc în casa colindată sănătate, belșug și bună înțelegere.

Dacă o familie din sat avea pe cineva tânăr care decedase în respectivul an, ceata de colindători era rugată să meargă și la mormântul respectivului, aflat în *progadie* (cimitir) sau în propria ogradă. Acolo

ceata interpreta o colindă sau două, dintre cele ce au fost preferate de către acel om, când era în viață³.

Cei ce nu primeau colindătorii erau stigmatizați printr-o urare scurtă, cu mare efect emoțional, o formulă descolindătoare: „Bureți, pă pereți,/ Pe holde, scaieți”⁴.

A doua sau a treia seară de Crăciun, după cum era de mare satul, se organiza petrecerea colindătorilor, la care erau invitate toate fetele din sat; acestea veneau însoțite de unul din părinți, de obicei de mamă. Se începea cu masa festivă pregătită din darurile primite de colindători: carne (pecine), cârnați, brânză, colaci. Băutura era *vinarsul*. Doar membrii cetei de colindători și fetele luau loc la masă. Meniul era următorul: felul I: „zamă” (ciorbă) de cartofi cu carne și felul II: tocană (din carne, cârnați și ceapă). Masa era pregătită de unele dintre soțiile sau mamele colindătorilor. După masă urma jocul, la care luau parte și tinerele care-și făcuseră intrarea în joc cu o zi sau două înainte. Cele patru dansuri pădurenești erau reluate de mai multe ori până spre dimineață. Astfel treceau zilele Crăciunului, cu petrecere și voie bună pentru întreaga comunitate.

În viziunea noastră, colindele, așa cum se prezentau ele în satul tradițional până în a doua jumătate a secolului al XX-lea, pot fi considerate adevărate ode închinatе gospodarului de către membrii cetei, o recunoaștere pentru viața desfășurată în bună rânduială pe parcursul anului care s-a scurs. Momentul colindatului în casă și al strigării (spunerea orației) darurilor este unul din puținele prilejuri când comunitatea întregă – prin reprezentanții ei, colindătorii – pune în centrul atenției, într-un cadru solemn, familia. Se evidențiază ocupația membrilor, calitățile gospodărești și profesionale, precum și cele de bun părinte, soț și consătean.

Familia, gospodăria devin acum centrul comunității și nu doar o parte componentă a acesteia. De aceea colindatul pe la casele oamenilor era un moment deosebit de emoționant pentru fiecare membru al familiei, care se străduia să se comporte la fel de bine și în anul ce urma, așa cum sugera poezia colindei dăruită de ceată. Gospodarul trebuia să fie un bun creștin, un harnic plugar, un priceput păcurar, un părinte înțelept, adică să întrunească toate calitățile care asigură echilibrul familiei și, implicit, al comunității.

³ Inf. Gheorghe Stăncoane, Runcu Mare, n. 1936 (înregistrare din anul 1996).

⁴ Inf. Petru Pasăre, Lelese (înregistrare din anul 1983).

Redăm mai jos câteva colinde din comuna Lelese:

Colinda junelui

„Pleacă june la vânat,
La vânat, la codru lat.
Murg porumb a-ncălecat,
L-a-nfrâuat, l-a-nșeuat
Și pe el s-a aruncat.
Și mi-l făcea de-l sălta,
Saltă ici, saltă colea,
Saltă-n vârful muntelui,
Pe urma inelelor,
Spre ruptul smincelelor.
Sub un spine înflorit
Găsi leul adormit.
Până june se gândea,
Leul mi se pomenea:
– Ce cați tu, june, p-aici,
Ori zilele ți-ai urât,
Ori moartea ți-ai îndrăgit?
– Nici moartea n-am îndrăgit,

Nici zilele n-am urât,
Ci-am venit să prind un leu.
Se luară,
Se luptară
Zi de vară
Până-n seară.
Și când fu de către seară,
Aduse leul pe june.
June-atunci se mânia,
Peste cap mi-l arunca,
Bine pă leu îl lega,
Jos la țară mi-l tuna.
Prin câte sate trecea,
Toată lumea-l fericea:
– Ferice de acest june,
C-a adus leul legat,
Ne-mpușcat, nevătămat,
Numai din luptă luptat!”⁵

Colinda păcurarului

„– Păcurarule,
Mută strunga ta
Din ostrava mea!
Mie mi-o veni
Mare romotoasă,
Tare tulburoasă;
Oile-o-neca,
Turma jumătate
Și a treia parte.
– Dar eu voi avea,
Prin dragi oi de-a mele,
Miele dulceșele;
Miel șugărel,

La mă-sa sugând,
Cu coada bățând,
Cu cornițe-n vânt,
Cu lanțul de-argint,
Rezemând pământ.
Vino, mareo, vino,
Când tu vei veni,
Oile or-trâmni,
Lanțul o zdrăngăni,
Eu m-oi pomeni;
Oile-or porni
Pe-un picior de munte.
Câte flori pe munte –

⁵ Inf. Viorel (Puiu) Costa, Lelese, n. 1933 (culegător Ion Cocișu, apud Emilia Comișel, *Antologie folclorică din Ținutul Pădurenilor*, București, Editura Muzicală, 1964, p. 50-51).

Tâtea oi de multe;
 Câte viorele –
 Tâtea miorele;
 Câți sânt brebenei –

Colinda cetelor

„D-aseară, d-aseară,
 Cam de-alaltă seară
 Cocoșii-mi cântară,
 Cetele-mi plecară,
 Cete de feciori,
 Juni colindători.
 Pe-o rare cărare,
 Cin-le iese-n cale?
 Ioi, Sântămărie!
 Maica Domnului,
 În cale ieșere,
 Calea cuprindere,
 Cu brațele-ntinse
 Calea le-o cuprinse:
 C-un țipău de grâu,
 C-o cupă de vin:
 Din țipău le dare,
 Cu vinu-nchinare,
 Cu gura-ntrebare:
 – Pe unde-ați umblatu
 De mi-ați colindatu,
 Nu cumva-ți văzutu
 Drag fiuț d-al meu,
 Și-a Lui Dumnezeu?
 – Noi de l-am văzut,
 Nu l-am cunoscut.
 – Lesne-i de-al cunoaște,
 Căci căluțu lui
 Negru-i pintenogu,
 C-o nară de focu,
 C-o d-alta de geru,

Tâția berbecei.
 Și te-nveselește
 Și-asta-i gazda bună”⁶.

Scorbăcelu lui
 Șarpe-nturlîțatu,
 Frâușoru lui
 Stele mărunțele,
 Șăulița lui
 Gura leului,
 Săbioara lui
 Tăiată-i săgeată
 Pă mâna direaptă,
 Pușculița lui
 Tunetu de vară,
 Cam de primăvară,
 Buzduganu lui
 Stâlpu cerului,
 Și-a pământului,
 Mustăcioara lui
 Spicul grâului,
 Perișorul lui
 Peana corbului,
 Ochișorii lui
 Mura câmpului,
 Ș-apoi fața lui
 Spuma laptelui.
 – Ioi Sântămărie,
 Maica Domnului,
 Noi că l-am văzutu
 Într-un târg jucându,
 Târg la Rusalimu,
 După el erare
 Sora Soarelui.
 Când brăul mânare,

⁶ Inf. Aron Nistoresc, Sohodol, n. 1932, culegător Mariana Kahane, apud Emilia Comișel, *op. cit.*, p. 34.

Tot mi-l frământare,	Și te-nveseleşte
Când mi se-ntorcere,	Și-asta-i gazda bună” ⁷ .
Tot mi-l pologere	

Colinda cetelor există și în repertoriul colindătorilor din satul vecin, Cerișor, textul fiind aproape identic cu cel de la Runcu Mare, cu excepția ultimelor versuri. În varianta colindei de la Cerișor, ceata de colindători răspunde Maicii Domnului că, într-adevăr, l-a văzut pe Iisus, dar jucând alt joc (pădurenesc), anume jocul „de doi”. Învârtirea fetei are loc într-un anumit moment al jocului „de doi”; cu cât bărbatul este mai dibaci la joc, cu atât învârtirea perechii este mai rapidă și partenerii mai apropiati unul de altul:

„– Dacă-i lucru așa	– Cu cine juca ?
Noi că l-am văzut	Cu Sora soarelui,
În târg la Rusalim,	Și-așa mi-o-nvârtea,
Într-un joc jucând.	De mi-o cuprindea”.

La Runcu Mare, ceata de colindători răspunde Maicii Domnului că l-a văzut pe Iisus jucând „brâul” cu Sora Soarelui. Iisus apare aici mânând brâul, bătând puternic cu picioarele la pământ dar, în același timp, este și foarte sprinten, ca un dansator veritabil, încât ceilalți dansatori care-i urmează cu greu mai țin pasul cu El. Când Iisus, fiind în fruntea „brâului”, schimbă direcția dansului, dând dovadă de multă dexteritate, următoarele perechi, mai mototoale, se străduiesc să-l urmeze, dar nu pot, se împiedică, se bulucesc, și cad *polog*.

Cele două dansuri menționate în cele două variante ale colindei din satele vecine sunt dansurile de bază ale pădurenilor, fiind și cele mai vechi. Melodiile lor pot fi interpretate cu ușurință la cimpoi, instrumentul de bază al pădurenilor până la mijlocul secolului al XX-lea. Alte două dansuri – „Ardeleana” și „Spicul de grâu” –, care au intrat în repertoriul coregrafic actual, alături de primele două, străvechi, au pătruns ulterior în ținut, fiind interpretate mai bine cu instrumentele noi de suflat: clarinet, taragot și saxafon.

Putem trage concluzia că textul *Colindei cetelor* a pătruns în repertoriul colindelor pădurenești înainte de pătrunderea celor două dansuri: „Ardeleana” și „Spicul de grâu”.

Mai putem reține faptul că fiecare sat, fiecare comunitate, cât de mică ar fi fost ea cândva, și-a adaptat textul acestei *Colinde a cetelor* conform propriului sistem de valori. Cerișoreni au considerat „Jocul de

⁷ Inf. Gheorghe Stăncoane (înregistrare din 2015).

doi” ca fiind cel mai important dintre jocuri, mai plăcut, încât îl juca însuși Iisus, iar runcanii au considerat că „Brăul” este cel mai valoros și de aceea se cădea să-l joace Iisus.

O altă judecată pe care o putem emite pe baza textelor colindelor aflate în repertoriul sătenilor din Ținutul Pădurenilor este aceea că în timpul sărbătorilor de iarnă, mai mult ca la alte sărbători (așa cum reiese din povestiri, legende etc.), personajele biblice – Dumnezeu, Iisus, Maica Domnului, Sfântul Petru – coboară din cer printre oameni, vorbesc cu ei, stau cu ei la masă și iată că și dansează jocurile lor tradiționale, pădurenești.

Dintre toate orațiile rostite de colindători pentru darurile primite, o redăm doar pe cea „a fuiorului”, fiind tot mai rar întâlnită în satele pădurenești:

„Ne cinstește dalba jupâneasă
C-un fuior de in,
Care dumneaei i-a fost de chin:
Până cânepa o semănat,
Multă grijă o purtat.
Până o răsărit,
Mult s-o-ngrijit,
C-o-mâncau păsările.
După ce răsărea,
Ea mare creștea.
După ce se cocea,
Dumneaei mergea
Și-o culegea
Și-o făcea
Niște mănușele
Ca dumnealor de frumușele.
Acasă o ducea,
Pe gard o-ntindea,
Până bine se usca,
După care o-mblătea,
Cu două lemne hodolemne,
Cu grumazu de piele.
După ce o-mblătea

Și sămânța alegea,
În topilă o băga.
O lăsa până bine se topea.
De-acolo o scotea,
În apă o spăla,
Acasă o ducea,
Pe gard o prindea,
Până bine se usca.
Pe urmă s-apuca
Și o melița.
Și fuiorul apoi
Prin perie-l dădea,
Bine-l peria,
De pozderi îl scutura
Și făcea acest fuior de in
Și cinsti cu el
Feții lui Crăciun.
Cinsteasc-o Dumnezeu
În poarta Raiului,
La poalele cerului,
Unde-ți fi și-ți locui,
Voi aveți de-a-i mulțumi,
Feciorii dobei”⁸.

⁸ Idem.

Colinda Crăciunului

„Mulțumim lui Dumnezeu!
 Ce zi bună am ajuns:
 Zi bună pe la Crăciun,
 Că-n ziua născutului
 Văzui Domnul Cerului,
 Cerului, Pământului.
 Văzui Domnul făcând Cerul,
 Făcu Cerul și Pământul;
 Făcu Ceru-n două zile
 Și Pământu-n patru zile.
 Întinsă Ceru pe Pământ:
 Cum îl întinsă nu-l cuprinsă.
 Toți sfinții se întristară,
 Numai Domnul nu-ntristare:

Băgă mâna-n buzunare
 Și îmi scoase-un corbăcel,
 Corbăcelu cel de foc,
 Și mi-l dede a se pomnire,
 Pământ – dede-a se strânge,
 Cerul dede a se-ntinde:
 Cum să-ntinsă așa-l cuprinsă.
 Când fu ziua a șaptelea,
 Pusă zi Duminica.
 Duminica-i de odihnă
 Și la toți cu voie bună.
 Și-o-nchinăm cu sănătate,
 Pe la gazde, pe la toate”⁹.

Anul Nou (Crăciunul Mic)

Acestei sărbători i se dădea o mai mică amploare în raport cu Crăciunul care trecuse sau cu Sântionul care urma. Ziua de Anul Nou decurgea ca o duminică obișnuită. Se mai făceau vizite: familiile tinere își vizitau părinții. Totuși, gospodarul care avea pomi în ogradă și nu dăduseră roade în anul ce s-a încheiat, se ducea cu securea la ei și-i amenința, atingându-i discret: „Pomule, faci... fructe? ... sau te tai!” Repeta de trei ori amenințarea, apoi pleca la alt pom care nu făcuse poame. După ce-i amenința pe toți pomii neproductivi, se întorcea în casă încrezător că în anul ce tocmai începea pomii vor deveni roditori.

Obiceiul care captiva atenția oamenilor, a tinerilor în mod deosebit, a familiilor cu fete de măritat, se desfășura în seara Ajunului de Anul Nou și se numea *Sănvăsâiul fetelor*. Acesta era o practică divinatorie săvârșită în special de fete, pentru aflarea viitorului, în primul rând a sortitului (a soțului). La o casă mai spațioasă, de preferință acolo unde se ținuse și șezătoarea în timpul postului, în seara de Ajun a Anului Nou, după orele 20.00-21.00, se strângeau fetele și feciorii. La un moment dat, gazda trimetea fetele afară ca să ia un braț de lemne de la *tăietoare* și să-l aducă în casă, apoi număra acele lemne: dacă numărul lor era cu soț, se credea că fata respectivă se va mărita în anul care urma. Dacă numărul lemnului era fără soț, fata mai avea de așteptat.

⁹ Inf. Aurel Alic, Dăbâca, n. 1926.

Fetele erau trimise afară a doua oară: fiecare trebuia să lege, la câte un par din gard, o ață, colorată diferit față de a celorlalte, adusă de ele de acasă. În dimineața următoare, adică cea a Anului Nou, fetele se duceau să vadă ce fel de par au legat; aspectul parilor sugera trăsăturile fizice și starea materială a viitorului soț. Dacă parul era înalt, drept, scund sau strâmb așa va arăta și ursitul, dacă parul avea coajă pe el, era semn de bogăție, iar dacă era gol, fără coajă, era semn de sărăcie.

A treia încercare de aflare a ursitului presupunea întorsul vaselor. Fiecare fată aducea de acasă câte un vas: blid, oală, canceu etc., pe care îl dădea gazdei în primire. Gazda strângea toate vasele pe masă și trimetea afară atât fetele, cât și feciorii, rămânând să pună sub fiecare vas câte un obiect simbol: lână, pâine, inel, oglindă, pieptene, cărbune, cute/gresie, pahar, zdreanță, ghem, monedă ș.a.

După ce toate obiectele erau ascunse sub acele vase, grupul de tineri era chemat în casă, unde fiecare participant, când îi venea rândul, ridica vasul pe care-l dorea. Obiectul găsit sub vas simboliza starea materială, însușirile fizice și morale ale viitorului soț/soție: lână – bogat; pâine – bogat; cărbune – negricios; oglindă – frumos; pieptene – colțos, cu dinți mari; ghem – gușat; cute/gresie – prost; pahar – bețiv; monedă – frumos; inel – căsătorie grabnică.

O altă modalitate prin care fetele căutau să afle dacă se vor mărita în anul care începea consta în lovirea cu piciorul în peretele cocinei. Fata mergea la cocină, o lovea cu piciorul, apoi întreba „Guii anul ăstă?” Dacă porcul grohăia, era semn bun, dacă nu, trebuia să mai aștepte.

Tot în această seară a Ajunului de An Nou se practica și *sânvăsărirea animalelor* din gospodărie, practică augurală și de stimulare a fertilității. Fetele prăjeau grăunțe de cereale pe plita sobei, apoi le dădeau animalelor din gospodărie ca să le mănânce în prima zi a anului, în credința că puterea germinativă a semințelor influențează pozitiv, prin intermedierea fetelor, fertilitatea animalelor.

Un obicei cu rosturi importante pentru comunitate, mai ales pentru tinerii timizi, rușinoși, era *schimbatul porților*. Datorită faptului că satele pădurenești sunt micuțe, lumea știa care fecior simpatizează o anumită fată și invers. Se mai știa că unii băieți manifestau timiditate ori rețineri față de fete sau de o anumită fată. Atunci, câțiva adulți, căsătoriți, eventual și necăsătoriți, dar inițiați în ceea ce urma să se întâmple, se duceau în noaptea Ajunului de Anul Nou scoteau din țâțâni (balamale) poarta de la gospodăria feciorului mai timid și o duceau până în *ocolul/curtea* gospodăriei fetei vizate.

Dimineața următoare, feciorul era nevoit să-și caute poarta casei părintești. Familia băiatului bănuia unde ar putea fi găsită poarta. Chiar dacă aceasta era căutată și în alte gospodării, până la urmă o găseau unde „trebuia”; de fapt acolo unde era de așteptat. Vrând, nevrând, feciorul trebuia să intre în vorbă cu familia fetei, chiar să intre în casă, unde era și fata. Familia fetei nu se îngrijora în mod deosebit de apariția unei porți străine în propria curte, pentru că „păgubașul” tot ar fi fost nevoit să vină după ea.

Această primă vizită, sub semnul umorului și al căutării porții pierdute, putea fi de bun augur, rămânând în memoria colectivă drept o situație hazlie în plină iarnă. În același timp, toată această întâmplare provocată constituia un bun prilej pentru „spargerea gheții”, un început al relațiilor ce urmau să se înfiripe între cei doi tineri. Mai amuzant, chiar penibil, era atunci când se lua poarta de la un bărbat căsătorit și se ducea la casa unei femei măritate, știută de săteni drept *drăguță* a acestuia (amantă). Evident, gesturile rituale de schimbare a porților sunt vechi practici de descolindare, decăzute.

Boboteaza și Sântionul

Și aceste două sărbători erau așteptate cu bucurie, dar și cu emoție de fete. În ziua de Bobotează, când trecea popa (sau numai diecii) cu crucea și stropea cu apă sfințită pe la casele oamenilor, fetele cereau, prin intermediul mamei, câte un fir de busuioc din buchetul cu care se stropea casa și membrii familiei. Acest firișor îl puneau sub pernă în noaptea care urma, cu speranța că își vor vedea ursitul în vis.

În ziua de *Sântion* se făcea joc (horă) mare. Era ultima zi când se mai colinda. Bătrânii spuneau că în acea zi se *îngroapă Crăciunul*. În pauzele dintre dansuri bărbații se adunau în mijlocul sălii respective și interpretau una-două colinde, spre satisfacția întregii asistențe.

La acest joc, de la Sântion, participau și fetele tinere care-și făcuseră intrarea în joc la Crăciun. Mamele acestora erau foarte curioase să vadă dacă fata „debutantă” este invitată la joc de feciori și dacă trece cu bine acel moment (dacă joacă și se învâрте bine). Important era să nu se facă de rușine, fapt pentru care printre primii feciori sau bărbați căsătoriți care o invitau la joc erau chiar rudele ei: un văr, un cumnat, finul, nănașul etc. După unul-două dansuri de început, fata era invitată la dans de oricare fecior aflat la joc. Dacă feciorii ezitau s-o invite, atunci era invitată de o altă fată, mai în vârstă, prietenă sau rudă cu ea, care fusese invitată inițial de fecior, astfel că acel fecior juca cu două fete deodată, neputând să o refuze

pe cea pe care o invitase partenera lui de joc. Deși jocul era „de doi”, de pereche, feciorul juca cu două sau chiar cu trei fete.

La fel se întâmpla și cu feciorii tinerei care intrau prima dată la joc, eveniment care se întâmpla fie acum, la Crăciun, fie la Paști (a doua zi, luni). Un fecior care știa bine rândul jocului invita două fete deodată, juca puțin cu fetele, apoi mai chema alături de el și de cele două fete încă un fecior care stătea pe margine și care, din cauza timidității, n-ar fi îndrăznit să invite din proprie inițiativă vreo fată la joc. Acest procedeu se practica frecvent în timpul când feciorii și bărbații tineri căsătoriți erau plecați din sat o perioadă mai îndelungată, fiind plecați în armată, la război sau chiar la munci sezoniere.

Dintre cele patru dansuri pădurenești: „De doi”, „Brâu”, „Spicul de grâu” și „Ardeleana”, primele două, care sunt și cele mai vechi, permit ca un bărbat să danseze deodată cu două, chiar trei parteneri.

Era foarte important ca toți tinerii să știe să danseze bine. Calitatea de bun dansator era un criteriu important în alegerea soțului sau a soției. Un fecior care era mai mototol la dans era acceptat cu greu de o fată ca soț. Am întâlnit multe pădurenice în vârstă care spuneau că, în perioada când erau fete, au refuzat cererea în căsătorie a unui anumit flăcău tocmai pentru faptul că acela nu dansa bine.

Menționăm că la joc (horă) putea participa oricine iubea jocul, fără limită de vârstă, singura condiție fiind să-l ajute picioarele. Pădurenii au fost și sunt mari amatori de dans, căruia ei îi spun joc. Chiar și copiii însoțeau, uneori, părinții la joc. Aceștia jucau pe margine, imitau dansatorii adulți, astfel că la vârsta de 12-13 ani puteau dansa foarte bine dansurile pădurenești.

Sezonul nunților

După *Sântion*, chiar în zile următoare începea peșitul. Dacă feciorul sau fata care ajunseseră la vârsta căsătoriei urmau să se căsătorească în casă, atunci părinții trimiteau peșitori în sat sau în satele vecine. De obicei, o rudă apropiată îndeplinea acest rol.

Peșitorii se trimiteau numai în satele pădurenești, ținutul fiind recunoscut pentru endogamia sa. În cele mai multe cazuri, răspunsul primit de peșitori era favorabil. La sfârșitul săptămânii avea loc „tomnitul” (perfectarea) nunții, când se stabilea zestrea pe care o primea băiatul sau fata, data când avea loc nunta, peste două-trei săptămâni, precum și numărul perechilor ce vor fi invitate la nuntă, acesta trebuia să fie aproximativ egal, nunta desfășurându-se atât la casa miresei, cât și

a mirelui. La stabilirea numărului de nuntași se ținea cont de mărimea încăperii unde se desfășura nunta.

Având în vedere faptul că, până pe la jumătatea secolului al XX-lea, nunțile se desfășurau cu precădere iarna, iar majoritatea caselor erau monocelulare, cu o suprafață de circa 20-25 m², numărul nuntașilor mirelui nu putea fi mai mare de 20 și tot cam atâția erau și invitații din partea miresei. În acel timp, la nuntă participau doar perechile căsătorite, cu excepția fraților și surorilor celor doi tineri.

Părinții mirilor nu își făceau mari griji pentru bucatele servite la masa nunții, deoarece fiecare pereche, fiecare familie care venea la nuntă aducea pentru masă, în coșuri purtate de femei pe cap, și bucatele necesare, pregătite cu o zi-două înainte: un blid cu răcitură, unul cu sarmale, unul cu brânză, unul cu ouă roșii, altul cu gogoși. Colacii erau aduși de bărbați în traistă, alături de unul-doi litri de țuică. Aceste bucate, care se consumau reci, trebuiau să ajungă cât ținea nunta, adică trei zile. Tot bărbații aduceau la nuntă și pomul cu mere, simbolul nunții, frumos împodobit. În pom erau puse, pe lângă mere, și unele piese de port care constituiau, alături de bucatele menționate, darurile pentru mire sau mireasă.

Nunțile începeau duminică și țineau, cu pauzele de odihnă necesare, până marți noaptea sau chiar miercuri dimineața. Astfel, până la lăsarea Postului Mare, aproape în fiecare duminică se desfășura câte o nuntă în sat.

Sărbătorile Crăciunului, ale Anului Nou și ale Sântionului aveau, printre alte rosturi, și pe acela de a impulsiona, de a pregăti psihologic tinerii și părinții acestora pentru marele eveniment ce urma să aibă loc: căsătoria. Această idee reiese și din textul *Colindei fetei*, colindă aflată în repertoriul fiecărui sat pădurenesc:

„D-așa-i *data* fetelor
Hoilerum, dailerum, Doamne!
 Cum îi *data* merelor:
 Până mere-s micuțele
 Tot stau bine pe *smincele*.
 Din ce mere se măresc,
 Cad în *vatră*, putrezesc,
 Nimănu-i nu-i trebuiesc!
 D-așa-i *data* fetelor

Cum îi *data* merelor:
 Până fete-s micuțele,
 L-e drag la părinți de ele,
 Din ce fete să măresc,
 Părinții și-le urăsc
 Și străinii le-ndrăgesc!
 Și-o-nchinăm cu sănătate,
 Pe la gazde pe la toate!”¹⁰

¹⁰ Inf. Gheorghe Oprinescu, Lelese, 65 ani (înregistrare din anul 1982).

ILUSTRĂȚII

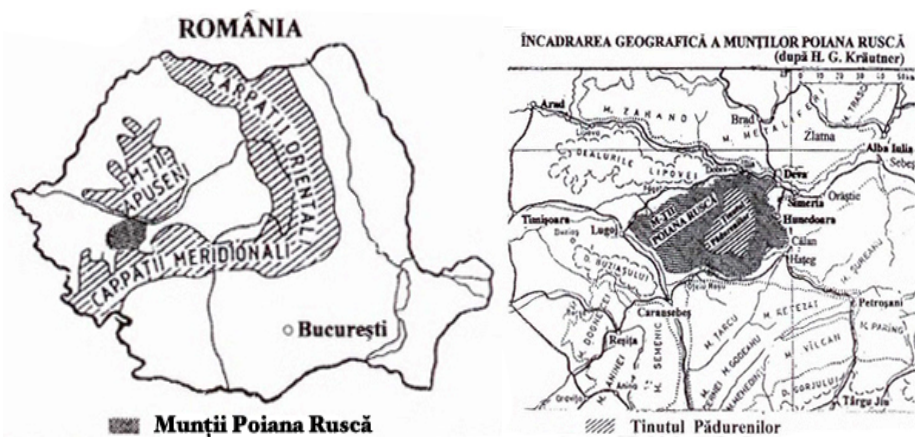

Fig. 1. Harta României și a Ținutului Pădurenilor

Fig. 2. Gospodărie din satul Arăneș (2005)¹¹

¹¹ Toate imaginile, cu excepția celei de la fig. 19, sunt realizate de către autorul studiului. În paranteză este menționat anul în care au fost surprinse acestea pe teren.

Fig. 3. Oi pe zăpadă în satul Dăbâca (2005)

Fig. 4. Ocolul (curtea) vitelor într-o gospodărie din satul Cerișor (2005)

Fig. 6. Ceata colindătorilor din Runcu Mare (2014)

Fig. 7. Crăciunița – pâine rituală – așezată pe otavă în așteptarea lui Crăciun în satul Arăneș (2005)

Fig. 8. Darurile pregătite pentru colindători într-o casă din Arăneș: colacul, cârnații, brânza, fuiorul de cânepă și vinarsul (țuica) în partea stângă a mesei, iar *Crăciunița* în partea dreaptă (2005)

Fig. 9. Ceata de colindători din satul Lelese pe ulița bisericii (2005)

Fig. 10. Ceata colindătorilor din Lelese întâmpinată de gazda casei (2005)

Fig. 11. Șeful cetei de colindători din Runcu Mare rostind orația colacului dăruit de gazda casei colindate (2014)

Fig. 12. Colindători din Runcu Mare jucând *brâul* după colindatul la o casă (2014)

Fig. 13. Colindători într-o casă din Runcu Mare (2014)

Fig. 14. Ceata de colindători din Arăneș pe o uliță a satului (2005)

Fig. 16. Feciori jucând cu fetele într-o casă din Lelese după colindatul acestuia (1993)

Fig. 18. Gătitul miresei și femeii cântând un cântec ritual specific momentului: „Cântecul miresei” (reconstituire) în satul Lelese (2015)

Fig. 19. Ceata colindătorilor din satul Feregi la Muzeul Satului din București (foto: Doina Ișfănoni, 2008)